

НП 28-1

6

Мар. ж.

1-5

ЧЫЛА ЭЛ ПРОЛЭТАР-ВЛАК, УШНЫЗА!

Г.П.Б. в Лигр.

Ц. 1935 г.

АКТ № 7

МАРИЙ ҮДРАМАШ

№ 11-12

НОЙАБР-ДЭКАБР 1934

Маргосиздат

1934

Йошкар-Ола

МАРИЙ ӰДРАМАШ

МАРГОСИЗДАТ
ЙОШКАР - ОЛА

№ 11-12

НОЯБР—ДЭКАБР

1934 ИЙ

Шурно лэктышым да вольык ончымо пашам сайэмдэна.

Сылна у илышым — социализмым совет элыштэ гына штэн шукташ лийэш. Мэмнан совет элна шэмэрын илышыжым сайэмдышаш вэрч тырша. Моло вэрэ нигуштат тыгайым от му. Капиталист эллаштэ, капиталист-влак шэмэрым индыршэ, вӱр йӱшӱ поян тӱшкан ӱмырыштым шуйшаш вэрч тыршат, шэмэрым кул шот гыч утарымшт ок шу. Ӱдрамаш-влакым налат гын, шэмэр ӱдрамашын илышыжэ — тушто орлыккан илыш. Нуно кок пачаш кул шотышто илат. Политик шотыштат нимогай правадымэ йӱнг улыт.

Мэмнан совет элыштына капиталист строй дэн ушнат шогышо тошто нэлэ илыш курымэш пытэн. Мэмнан совет элнам вурсе гай пӱнгыдэ комунист партий вуйлатэн шогымо дэн колхозышто крестьянкэ-влаклан волгыдо илыш почылто. Тидым колхозницэ-влак пӱш

раш палэн палын улыт. Тиде ӱдрамаш-влакын ышкэ мутышт гычак койын шога. Совет сайлымэ погынымаштэ Курык Марий район Онипова Марийа тыгэ ойла:

— Совет пашам уло вийӱм дэн шуктэн шогаш тӱнгалам, мыланэм совет влась волгыдо илышым пуэн, нэлэ орлык гыч утарэн (тудым советыш сайлымэ).

Тудо районак вӱс депутаткэ тыгэ ойла: — шэмэр-влак мыланэм тыгай кугу пашам ӱшанэн нумыштан пӱш куанэнам. Тидым мый нэлэ пашалан ом шотло.

Красноволжский йал совет Курык-Марий р-нак, Авиострой колхоз члэн Митӱшина советыш сайлымэ жапыштэ 14 озанлыкым колхозыш ушэн.

Тӱний совет сайлымаштэ колхозницэ-влак пӱш активнэ ылыч. 1931 ий дэн тангастарыманштэ ӱдрамашын активностышо

71, % - лан кушкын, 1931 ийштэ 44,2 % ыльэ. Тэний совет сайлы-машкэ 1931 ий дэн тагас-тармаштэ 55,7 гыч 80,3 % шун. 24,6 % - лан погынымаш кушкын.

Советышкэ вуйгэжэ 1184 ўдра-маш сайлатын (ышкэнан МАО-м тына налмэ).

Мэмнан ончылно кокымышо вичийашлыкын планжым-шук-тыпаш паша шога. Советыш сайлымэ ўдрамаш-влаклан, он-чылынышт могай паша шогымым раш шичыман.

Комунист партийын XVII шогынымашэш шындымэ кокы-мышо вичийашлык план почэш йал озанлык дэч кок пачаш шукурак да сай качэстан продукция вучалтэш. Икымышэ вичийашлыкштэ йал озанлык 13,1 миллиард тэнгэш продук-тым пуэн гын, кокымышо ви-чийашлыкыштэ 26,2 миллиард тэнгашым пуман. Йал озанлы-кыш тэхникым пуртэн, мучко жолэктивизацым шарымэ дэн тына йал озанлыкыштэ тыгай продукцияым налын кэр-тына.

Йал озанлыкыш у тэхникым, машиным пуртымо дэн, йал озанлык пашам науко почэш ыштымэ да, пашам колэктивно ыштымэ да йал озанлык кугу колхоз озанлыкыш савырна.

Кокымышо вичийаш планым тэмэн шуктымылан чыла кол-хоз-влаклан машин - трактыр

станцэ полпаш тўанлыт. Ко-кымышо вичиашлык тэмемылан йал озанлыкышэ трактыр 3,7 гана шуко лийэш, автомобиль 12 гана, комбайн 3 гана шу-кырак лийэш. Тыгэ колхозник, колхозницэ - влакын пашашт куштылэмэш. Колхоз пасушто шурно шочмаш кугэмэш.

Йал совет ончылно нэш ку-гу паша шога: машина-влакым эскэрэн кучылташ, эскэрэн ара-лаш жапыштэ сайын ачалэн шогаш колхозник, колхозницэ-влакым туныктыман.

Колхоз озанлыкыш машина пурэн шога гын, тудым кучылт моштышо йэн-влак кўлыт. Кол-хозник, колхозниц-влак кружок-ла, курса гоч йал озанлык машиным кучылт мошташ ту-нэм шогышт ман йал совет-влаклан тыршашышт кўлэш.

Йал/совет пэлэн улшо пасу паша сэкций йыр чумыргэн йал/советыш сайлымэ колхоз-ницэ, депутаткэ-влак шурно лэктыш нўлталшаш вэрч кучэ-далмаштэ нэш кугу полышым пуэн кэртыт.

Йал/советыштэ пашам ыш-тышэ колхозницэ-влаклан тэвэ мо вэрч кучэдал шогыман— шурным вашталтыл ўдэн мош-тымо, йандар, сылнэ урлыкан шурно ўдымб, кылмаш курал-машым илышыш пур-тэн шогымо, шоным агалан сайын, жапыштэ йамдылатмэ.

машин тарманым ачалэн шогымо вэрч чот күчэдал шогыман.

Йал/совет ончылно адак ик кугу паша шога—вольык ончымашым ви йнгдаш. Икымышэ вичийашлык дэн тангастармаштэ, кокымышо вичийашлыкыштэ вольык ончымаш дэч пайдам кок пачаш утларак налман. Кажнэ йал/совет ончылно тыгай паша шога: шыл, шөр, ү, мөж, коваштэ, койа лэқтышым кугэмдышаш вэрч тыршыман. Тидэ шотышто йал/советлан колхозницэ-влак пэш кугу полышым пуэн кэртыт.

Вольык ончымашым ви йагдышашлан колхозлаштэ улшо сатулык вольык фэрмэ-влакым пэнгыдэмдышаш да кудо колхозышто фэрмэ укэ гын тушто фэрмым почнаш вэрч йал/совет-влаклан тыршэн шогыман. Ик колхозат сатулык фэрмэ дэч посна ынжэ код.

Тиддэч посна колхозник-влаклан ушкалан, тыгыдэ вольыкан, кайык вусан лийаш йал/совет полшэн шогыжо. Вольык фэрмылаштэ ыштышэ ударницэ-влаклан, советыш сайлымэ дэпутаткэ-влаклан йал/совет пэ-

лэн вольык ончымо паша сэкций пашам сайын шындышаш вэрч чот тыршыман. Сэкций пашам күлэш сэмын колтэн вольык ончымо пашаштэ могай күчык уло гын, йал-совет коч корандаш лийэш.

Шуко вэрэ йал-советлаштэ сэкций-влак кагаз үмбалнэ гына шотлалтыт, пашажэ гын, нимогайат ок кой.

Угыч сайлымэ йал-совет-влаклан сэкций пашам сайын шындышашт полшаш күлэш. Йал-советыштэ вуйгэжэ ндэнн сэкций лийман: 1) пасу паша, 2) вольык ончымо 3) культур, 4) илыш йула сайэмдымэ, 5) окса паша, 6) йамдылымэ, 7) корно паша дэнэ кыл кучымо, 8) рэволюцион закон 9) эл аралышэ сэкцимй.

Йал-советыш сайлымэ колхозницэ-влак иктаж могай сэкцийыштэ пашам ышташ тунгалыт. Ышкэ йырышт активнэ колхозницэ-влакым чумырэн, йал-советын пунчалжым, шудымыжым илышыш пуртышаш вэрч күчэдал шогаш тунгалыт. Сэкций-влак коч колхозник-влакым йал-совет йыр погэн кокымышо вичийаш планым шукташ кугу полыш лийэш.

1. Тошто гыч.

Төлөйүд. Кава подпундаш гай шәмэ, ик шүдырат ок кой. Вийан мардэж аркасэ лумым тарватэн умбак пёрдыктэн улак вэрэш намийэн орала. Корно воктэн кож укш дэн ыштымэ майак выж-выж-ж шоктэн шүшкэн шогат. Умбалнэ шужышо, ала орышо пирэ урмыжэш. Чытыдымэ йүштө...

— „Но-но-о!.. Куш пурэт?! Ай-ы-т-т-ты-т...“ — Улазэ пүйым пурын, түлэ гай алашажым покта.

— „Што, не везет?“ — рогожан тэрыштэ, тулып сога коклагыч төран нэтырнышэ йүкшө лэктэш.

— „Вот, тэпэр нэ дальэко... Чэчас поспэйэм дэрэвнью...“ — Микыт төралан пэлэшта.

Имнэ поран ваштарэш вуйым сава, корно гыч ордыш кораныштын шүртнбылэш.

— „Ах, свелоч, какая!.. Бейнутом! “Хлестни! — Тулыпэш пүтырналт кийышэ төран йүкшө шокта.

А Микыт гын тэр вуйэштүгын. Тоштэмнэ чапан вошт, йүштө мардэж шоктэ вошт лэк-

мыла кайа. Вара эркин тарванэн имныжым „кроп! кроп!“ кокана лупшалын шинчэ: „ак шокшо пёртыш мийэн шуаш, кылмышэ йолым рудэн, шокшо комака умбак күзэн, йолым шокшо кэрмычэи тошкал шянчаш“ — шоналтыш.

Мом, пёртышкыжө пура гын... Ватыж, шочшышт туртын шинчат. Йамдылымэ пуышт пытэн. Пёрт-йүштө, пычкэмыш... Чыра тул... Кок окна, тудыжат рожан. Поран пура. Пёрт лэведыш тыранча, тудо мардэж дэн тарванэн, тувырашым лум пызыра. Вольык влак йүштө вүташтэ кылмэн, шужэн шогат. Олым шорыкйол мартэ вэлэ сита. Шудо гын миколанак пытэн. Киндым гын, альэ мартэ парэнтэ йорэ кочкын амалкалэныт. Ложаш лар пундаштэ вэлэ.

Кокнамари йалыштэ тыгай озанлык тидэ вэлэ огыл. Шукыштын икшывышт чара йолын, йолаш дэч посна... пёртыштө шинчат. Нимо ыштымэ дэч кылмэ окнам шокшо йылмэ дэнэ нүлэн лэвыктэн, нзи рожым ыштэн, пэл шинча дэнэ урэмши

ончэн шортын шинчат. Ачашт алагушто — чодраштэ, какшан воктэнэ, нылдыраш оксалан оза-лан чодрам руат. А роботайымэ оксажэ дэнэ йэшыжымат пукшэн ок карт. Эй, шэрэмэт!.. Ойгө.. Эрэ шорт... Йужышт ойгышт дэнэ уло волькыштым ужалэн пытарымэшкэ йўйт.

Тыгай нэргэн улазэ Микыт чыла ышкэ сэмынжэ шонкалыш. Укэ, йўштö ий-гэчэ кэрдэ түр гай мардэжпэ дэйэ чыла шонымашым ала куш нангайэн тойа. Кок йолжын йыдал вуйыштым ваш нэрэн-нэрэц тэр вуйышто шинчэн, имныжым лупшэн-лупшэн Какшамарийыш шуо. Пöрт-влак лүшкыдо вуйыштым сагышыла кумык ончэн шинчат. Окна-влак кылмэн кўрла койыт. Коклаштэ мўкш омарта гай мотор суртат улыт. Тушто йўд вошт кугу лампэ ок йөрö. „Йычык-йычык-йычык-йычык“ тэр мурэн тольо. „Тр-р-р!“ —кылмэ пондаш воит улазэ кычкыралын, кум урэм ушнымаш ангыштэ шогышо часамна дэран имныжым шогагыш. Ала мом тöра дэнэ изиш пэлэштымэкэ, умбак кудла колтыш. Ваш пöртан, кў кэвытан пойан Кутасов кайка воктэн имныжым пўтыралэ. Кудвэчыштэ пий йўк шоктыш, вара шинчыр мучаштэ шогышо пий кайка йымач урлаш тунгалмэкэ, чодра оза лэктэ.

Провой гыч Кокшамарыш тöрам 6 тэнгэлан кондаш кэлшышэ улазэ Микыт 4 тэнгэм кидышкыжэ кучыш...

— Тыйын имнэйтпэ лудэгэ вэлэ, кэчывалан шуктышаш, йўдым кондэн шуктыш.

Тынар логалын тау ыштэ. — Тöра Микытым шўрдэн поктэн колтыш...

Умбакажэ кузэракын Микыт чодра оза кидыштэ орланэн, пойан дэн кучэдалын, ўдрамаш-влакын ылыштым 1905 ийыштэ лийышэ крэсаньык востаньым, 1905 ийысэ рэволюций лүмэнш колхозын шоигго ударникшэ-влак шинчат... Чышжымак Кокшамарий мари-влак ожно уло ўмырыштым чодыра пашаи эртарэныт. Нуным чодра пудий влак шуко нулдэныт. Пöрийэн-влак йужышт огыш урлык комдым сагыдэгэчак чодраш шоиггэмыныт; мландэ пашам чыла ўдрамаш ыштэн. Ўдрамашак волькым, икшывым ончэн-куштэн. Ўдрамаш чыла вэрэ шуын, пашаштымат шуктэн. Мо, шуктыдэ: мландэ шагал, вольык шуко огыл, —кочкаш киндэ ок ситэ, пöрийным чодра пашаиш колтыдэгэчыжэ илаш ок лий. Тунэммыжэ-може... Илыш пичкэмышыштэ күшкыш.

2. Совет власть йалын тўсыжым вашталтыш.

Тошто Какшамарий йалыштә илышә, (иктаж 10 ий ёрдыжштә илышә мужик) у Какшамарыш толәш гын, „ок палә“—ман ұшанаш лийәш. Йатыр вәлә у пёрт-влак вуйым нёлтәыт. У куд-вәчә, у урәм. Ожно кушто часамна шога улмаш гын, тушто йошкар трибуно. Туддәч мўндўр огыл культур пёрт-влак: клуб, 10 ийаш школ, тўнгалтыш школ... Колхоз. Электричәствә вакш мўгырән шинча. Ушкал фәрмә. Йўд. Какшамарий тўжәм тул шинчаж дән онча, тидә электричәствә! Коләктивизацә гўнгалмәкә, Какшамариәшат 1905 ий рәволюцо дўман колхоз лийә. Тидын дәч вара Какшамарий нигунам тошкалдымә корныш возо. Коләктивынкә ушнымо дәнә нигунам йордымо куго тул гай, лўгдә шәмәр, тошто ваштәрәш пижә. У айдәмә, у

сай илышым чога. Ожнысәкак нәлә пашаш шуаралтшә ўдра-маш-влак вуйым нёлталыч, чыла пашаштә ончыл вәр вәрч кучәдалаш тўнгалыч.

Какшамарий йалсоветыштә „1905 ий рәволюцо“ колхоз ән талә, районышто ән ончыч кайшә колхозлан чотлалтәш. Ўдрамаш вийым колхоз пашаш сайын ушымо, ўдрамаш-влак колхозлан ән талын полшат. Шукынт ударницә, машинист улыт. Нуно сай, йандар, ару пёртыштә илат. Пёртыштә сат, ўстәмбалым ош шовыч дән лә-вәдмә, окнамат тугак йандар шовыч дән шойыштымо. Ож-ныла шужән огыт шинчә. Кин-дә ужалашат сита. Кажнә ру-шарнбан---мәлна, сай кочыш. Пёртыштә музык йонга. Радио... Мә социализмым ыштән куанән-иләна.

3. Сорокина йал советыштә вуйлата.

Тәвә, „1905 ий рәволюцо“ колхозын ударницыжә Сороки-на, нужна кокла гыч ләкшә. 12 ийаш ўдыр чодраштә пашам ыштышә; укшлам нумалшә, чодрам рушә, тунәмдымә ўдра-маш, кызыт нигунам тошкал-дымә корныш ләктә.

Сорокина йолташ пәш нәлә

идышым ужын... 20 ийаш мар-лан кайән. Идышыжә изиш лас-камын... Йап вашкә әрта. 1922 ий. Нужна ий... Анна Максимов-наң марийжә граждан сар гыч толәш, койкыш возәш... кола. Илын чытыдым нәләмәш... Анна Максимовнан кок икшывы-

жә кодәш: пукшаш күләш, ончаш, чикташ...

Совет эл нәлә илыш дән крәдаләш, нужна айдәмым поро илышыш луктәш.

Анна Максимовнат школ сторожлан нурымыжо дән чылт вәс условийыш вәрәштәш: тунныктышо-влак тудым туннык-тат... Тыгә Сорокина тунәмәш, мәр нашам ышта. 1929 ийыштә партий кандидатыш йодмашым нуа... Ик мутат ваштарәш укә, пагалымә айдәмә шүдө йүклымаш дәнә партийын кандидатыш пурталтәш. Сорокина йолташ шуаралтшә шокшо күртнө гай пәнгыдын партий пашалан полша 1932 ийыштә колхоз партйачәкын сәкретаржә. Паша шоләш... Йыр-ваш, колхоз пашаштә, Сорокинан йышшә шарла... 6 ушкалан фәрмә 90 вуйышкат шуәш. Сәгымаш-влак почәш сәгымаш-влак ышталтыт. Садланак „1905 ий рәволюцо“ Звәнигово районышто ончыл колхозыш савырна: Государствылан пумаш жап дәч ончыч ышталтәш, шылым гын 1935 ийланак 760 килограмым нуымо.

Шыжә...

Партий әрыктыман... Совет сайлыман... Ик йүк ваштарәш лийдәгәчә Сорокина йолташ йалсовет вуйлатышылан йүк-лалтәш. Сого крымә йүк залым шәргылта. Анна Максимовнат

вуйым сакән пашажым шоналтыш, вара киньәл шогалын большевик тулын йышым калык үмбак тыгә сәскәмла.

— Йолташ-влак! Тә мыйым куго почотан вәрыш ойырышта. Йалсовет вуйлатышә лийаш— паша куштылго огыл. Мланәм ышкәтланәм ты паша нәлә, садлан мый чыла йүклышө-влак дәч йодам: совет стронтгыл-ствыштә чот полшән шогаш, шкәндан ужмо—колмодәнда, кагашдән да, правичылствын да партийын шындымә задачыжым чәслын тәмән шукташ. Зал мучко талын ружгыман чытыр-валт кайа.

— „Полшәна! Күләш гоным чот полшәна!“ Шүдө йүк шәргылтәш.

— „Анна Максимовна, тый ышкәжат от йонло. Тый ән талә йәнган шотлалтат. Тый гына почотный грамот дәнә наградит-лалтынат, 10 дән пөләклалты-нат,—ударлә пашатлан. Иктаг тылат ваштарәш ок лий полшан.

— Тәвә үдраман — совет кыл кучышо. Партийын ән үшанлә йәнжә лийыш, вәрысә илышым, партийын гәнбәрәльнә көрныжо дәнә вуйлата. Тудын үмбалныжә большевик тул йүла, большевик шинчәжә түткын онча.

Сай кучо рульәтым, Анна Максимовна!

Осмин Йыван.

Сай прэзым куштымаш.

Сай прэзэ шочшо манын тўжө ушкалым моштэн ончыман.

Эн ончычак, тўжө ушкаллан локтылалтшэ, пунышкышо, альэ кылмышэ кургым нигунамат пукшыман огыл. Адак шокшо, ырышэ кургат тўжө ушкаллан пукшаш ок йөрө. Тидым шэк-ланьдымэ годым ушкал прэзым дугыч кудалтэн кэртэш. Пукшыманшкэ сай курго (шудо, олым, вийан курго) пурталтшэ. Тылэч посна тушко вожсаскам, силосым пуртыман. Прэзэ ыштымэ дэч кок арна нарэ ончыч силос пукшымым чарнаш күлэш. Тўжө ушкаллан нормым ыштымэ годым тидым ушышналман: пумо кургын вийжэ ушкаллан иланшжэ, шөрым йамдылашыжэ (ушкал дүштымө жапыштэ) да прэзэ кушташыжэ ситышэ лийжэ. Ушкал рвэзэ гын, шкаланжэ кушкашыжэ ситышэ кургымат йэшарыман. Тылэч посна прэзылан сайын кушкашыжэ кажнэ кэчын 100 г. утларак миньэрал кургым (кочмо шөнчалым, порым альэ дү ло-жашым) нуман.

Тўжө ушкалым пукшымо го-

дым тэвэ тидымат сайын шинчыман: пэш вийан ушкалат, утларак кангат (йавык) прэзылан кушкаш аптыратэн кэртэш. Сандэнэ тўжө ушкал капкылжым ик сэмынрак кучыжо манын тыршаш күлэш. Йүктымө вүд лэвэ, йандар лийжэ. Йүктымө вүдыш ложашым йөрэн, лапаш сэмын йүкташ ок йөрө. „Марий удраманш“ журналын 7 №-ыштыжо Мичурин Азмэкэй—„фэрмысэ ушкал-влак ложаш вүдым йүын шогат“—манын возэн. Тыгэ ыштымэ ушкаллан пайдам пуэн ок кэрт. Моланжэ палэ, ушкалын пагаржэ моло вольык дэч вэс сэмын ыштымэ, сандэнэ ло-жаш кап көргыштө шагал кучалтдэ вүд дэн нырлыа тўжвак лэктэш.

Тўжө ушкалым сайын, ласкан, шүрдылдэ ончыман. Түрлө сэмын мўшкыр тўкалалтманш дэч пэрыманш дэч да монь чот эскэрыман. Тудым ийан, альэ тазыла вэрыш лүкман огыл. Укэ гын, ушкал пурэн кайэн прэзым дугыч кудалтэн кэртэш.

Прэзэ ыштымэ дэч 5-6 кэчэ

ончыч тўжө ушкалым посна пөләмыш ойырэн шогалтыман да прэзэ ыштымэ эскэраш дэжурныйым шогалтыман. Колхозни-

кын посна озанлыкыштыжэ гын, тўчкыдынак вўташ мийэн ончыман Вўташтэ вакш эрэ кукшо, йандар лийжэ.

Прэзым шочмэкшэ ончыманш.

Шочшо прэзын нэржэ да ушажэ гыч лэкшэ тазылам кукшо, йандар, ош лаштык дэн эрыктыман. Кылымдыжым шокшо вўдэш чот шолтымо альэ креолин вўдэш вўртымө шўртө дэн 10-15 см. нарэ кодэн кылтыман. Вара кылтыш дэч улычынак кылымдыжым пўчкын, тушко йодым, альэ 5 процентан марганцево-кислый калий вўдым шўрыман. Тыгэ от ыштэ гын, пўчмө вэрыш тўрлө бактэрий логалын, чэрланымаш лийын кэртэш.

Прэзын ночко могоржым кукшо, йандар, пушкыдо олым дэн эрыктыман. Вара аважэ дэч ойырэн посна вўташ нынгайман. Прэзым кучылтмо годым кид, чимэ вургэм йандар лийжэ. Укэ гын, прэзэ лавра коч пушкэдыш чэр дэн чэрланэн кэртэш.

Кажнэ прэзылан кийашыжэ посна вэр—клэткэ. лийман; зэрын кугытшо: лопкытшо 0,8 мэтр, кутышыжо—1 мэтр, кўкшытшө 1 мэтр. Ик клэткыш 2 прэзым шогалташ ок лий, ты годым нуно ваш нулэн кэртит, тыгэ чэрланаш тўгалыт. Прэзэ шогымо вэр йандар йу-

жан, йўштө логалдымэ лийман. Кажнэ 10 кв. мэтр кўварлан 1 мэтр окна лийман. Тыгай волгыдан прэзэ шогымо вэр саяйэш шоглалтэш! Адак шогымо вэрыштэ ну кўвар эрэк лийжэ Шондо да тэрыс вўд йогэн кайашлан лўмын тайылым да волакым ышташ кўлэш. Тидэ вэрыштэ прэзым шөр кочмо жап мартэ ашнат. Мэмнан Марий кундэмыштэ прэзым ава йымалныжэ ашнат альэ, жап гыч жапыш аваж дэк пуртэн чизым шушыктат. Озанлыклан утларак пайда лийжэ да прэзылан кушкашыжэ сайын йөнэшт арышаш вэрч прэзым аваж дэч ойырэн посна пукшыман. Тыштэ ик энгэк папа лийын кэртэш, Шөр, йуктымө вол изыш лавыран лийэш гынат, прэзэ пушкэдыш чэрдэн пэш вашкэ чэрлана. Тывэч палэ, йандарлык, йандарлык, эшэ йандарлык кўлэш. Тылэч посна прэзэ шогымо вэр, пырдыж, вакш йандар лийжэ. Лу кэчыштэ ивана пырдыжшым звэска вўд дэн ошэмдыман. Кўварым тўчкыдын мушкэш кўлэш. Ушкал водар коч шөрыш лавра ынжэ логал ма-

нын лүшташ тўнгалмә дәч ончыч водарым мушман да пәрвойсо 2-3 тўчалтыш шōрым шōр атә дәч ӯрдышкō лүштыман.

Шōрым йўктымәк прэзын уишажым йандар лаштык дән ўшт-

ман. Пукшымо атә йандар, шопыдымо, ош кўртнō дән ыштымә лийжә. Кажнә прэзылан посна атә лийман, альә кажнә прэзә почәш тудо атым шокшо вўд дән чот мушман. Шōрым норма почәш вәлә йўкташ кўләш

Прэзым чәрланымә дәч аралымаш.

1. Прэзә шогыманш вәрыш ӯрдыж йәнгым пуртыман оғыл.

2. Чәрлә прэзым ойыраш посна ойырымо вәрым ынташ.

3. Прэзын тазалыкным әрәк әскәрыман. Изыи чәрланышә гай койшо прэзын тәмпәратуржым палыман; ты гоным тәмпәратуржо 89,50 дәч кўшнō гын, прэзым посна ойырман да вәтәринарлан ончыктыман.

4. Пушкәдаш тўнгалшә прэзын ән ончычак, шолыжым әрыктыман. Тидлан вәрч прэзылан 60 гр. йытын ўйым альә

50 гр. глаубәр шōнчалым йытын нōшмō дән йōрән пуман. Тунамак вәтәринар дәч әмым налын, тудын кўштымыжым шукташ.

5. Чәрланышә прэзә дәч вара вўтам дәзинфәкцылыман альә вәс сәмын, звәска вўд дән мушман; вургәмым, тўрлō шовычым шокшо вўдәш шолтыман, вәдрам да мола атылам 2-3 процәнтан содо вўд дән мушкаш кўләш.

6. Вакшышым да монь нулышо прэзылан нәрлыкым (нуктам) чиктат.

(Мучаныжә вәс М-што лийәш).

Агроном А. Иандулин.

Ушкал фэрмыштэ

АРУЛЫК ДЭН ПОРЌДОК.

„Чолпан“ колхозышто (Ныр гындыш йал, Сарапул район) ушкал ашнымэ фэрмым почмылан 25 нойабрэш кок ий тэмэ. Фэрмым почмо годым тушко йавык, йэйг дэч утышо прэзэ-влакым гына колхозник-влак дэч погышт. Тунам йужо колхозникшэ „тыганьэ шүкшө прэзэ-влакым пушташ погэдамо“, манын кычкырышт. Колхоз ты мутым колыштдэ фэрмым вийытак почо. Кок ий гычын ты алама, йавык изэ прэзэ-влак куго ушкал лийыч.

Тэний ты фэрмэ кугыжанышлан 203 цэнт. шөрым пуш. Шөр нумо планым 13 нойабрлан 100 процентлан тэмыш. Варажым шөрым колхозник-влаклан ужалыш. Оксажым чумырэн сөсна дэнэ комбо фэрмым почо. Кизыт кум сөснам нальэ, иктыжэ вашкэ игыла. Колхозник дэнэ колхозницэ-влаклан ик комбо гыч пуаш лийыч адак оксалат налылтын.

Фэрмыштэ 35 вуй лүштымө ушкал, 5 вуй туна уло, Шу-

шаш ийлан 22 прэзым да тагильский урлык ик ушкалым кодышт. Вольк ончымаштэ кум ўдрамаш чарныдэ нашам ыштат. Вольыклан кургым нормо дэнэ пукшат, ушкал лүштымө годым пэл пут парэгтым түйән пуат. Лүштышө-влак вэдрам лэвэ вүд дэнэ кок пачаш мушкын, эрэ шовыч дэнэ ўштыт. Вольык вича эрэ, кок могырышто кажнэ ушкаллан пөлма, тушто волым шындалтын, покшэлнэ коридор. Фэрмэ вуйлатышэ Ёрдуганов И. лавран йолан йэнгым фэрмышкэ огэшат нурто. Тудо— „йолэдым эрыктэн, ўштын пуро, фэрмэ вичам ит амыртэ“ манын гына шогылтэш.

Шошым мландэ почылтмэшкэ вольык-влаклан пукшаш кургым йамдылалтын. Ушкал-влак лиймэ жаплан 43 цэнт. 65 кгр вож саскам кодалтын. Колхоз сөсна дэнэ комбо фэрмым ушкал фэрмэ сэмынак ышташ тыршэна.

Коростина Ульяна

Умаштэ прэзэ дэнэ, тэний 250 тэнгэ дэнэ пөлөклалтын

Шучко кугыжан сар годым, уржа түрэдмэ жапыштэ тыртыш шүргө вылшан, изи йошкар брышан йоратымэ марийжым Майра шортын - шортын сарыш ужатыш. Кум изи икшывыжэ дэн тулыкэш кодо. Марийжэ сарыш каймэ дэч вара мо чоло орлыкым ужо. Мо чоло пойаным сорвалэн нашамыштэн толашыш. Йүдшө-кэчыжэ марийжэ дэч увэрым вучэн илыш. Ик кастэнэ, окна воктэн, шортын шинчымыжэ годым ранитлалт толшо, марийжын йолташыжэ Майран кидышкэ писмам кондэн кучыктыш.

... Йоратымэ Натальэм, тулыкэш кодшо икшывэ! Ты писмам тыланда Карпат курьк гыч возэм. Ындэ куд тылзэ лийэш тыштэ Австрий ваштарэш кучэдална. Мо шүм-кылыштэм күйла нэлын кийа, чыла палтарэм. Тидэ писмам шала ида кучылт... уто шомак ынжэ лэк.

... Йоратымэ Натальэм! Ордыж элыштэ йүштө-шокным ужын пэш йөсланэм. Ик минутат ласкан илыман укэ: Австрий калык чарныдэ лүйкала. От шэкланэ — пуля сангашкэатат толын пэрна... Мыйат ом нэрэ: пчалэм дэн чарныдэ пуля влакым шыжыктэм... Начальник шүда гын, окоп гыч лэктынат, лүм, альэ лавра үмбак пулвуй дэн нушкын „ура“ маньн кычкырэн штыкым виктэн ончык куржына. Мэ огына шинчэ: молан, моланмэ нуным пуштына, молан нуно мэмнам пуштыт. Тыгэ ваш лүйкалмэ дэн калык нунынат, мэмнанат—колэн пытыш. Мо вэрч? колан пайдажэ? Начальник-влак мэмнам шийланат огыт шотло. Түрлө сэмын орландарат: чумат, кырат, пчал кутан дэн шурат. Пбтыр йолташ дэн тыгай паша лий: йолташыжэ дэн окопыш то шинчэн пэш чот шужэ-

ныт. Офисэр-начальник түш-
калан консэр дэн сукарам
кондэныт. Пэш кочкыт. Ту-
дым Пётыр ужат, „тэвэ на-
чальник могай улыт,.. Крэ-
далаш гын мэмнам колтат,
мо тамлэ толэш ышкэ коч-
кыт... Кушто чынжэ?“—ма-
ныэ. Ты мутым баталйон
конмадир колын, куржын то-
лыат, кидысэ рэвольвэрым рү-
зэн-рүзэн „бунтовайаш! Тэвэ
тыланэт ончыктэм!“—манын
кэртмыжым кычкыра. Пёты-
рым кучэнат нангайышт. Ты-
лэч вара мэмнан дэк ышт
ковдо, „пэш чот кырышт“
манмэ увэр шоктыш... Салтак
влак вуйым сакышт...

Эх!.. Ончылно, ончылно ала
көмыт лүат, шэнгэлнэ ала көм
пуштэдат. Куш пураш гын?..
Ах. молан, көн вэрч тыгэ, ор-
ланэна гын?.. Шүмэм тулла
вургыжэш, вуйым йомдараш
гын сайрак лийэш! Укэ, огым
тэмдам чаманэм... Натальэ, мэм-
нан ретышто Коломэск заво-
дышто паша ыштэн илышэ ик
салдак уло. Тудо йолташ-влак
дэн йышт пашазын идышыжэ
фабрик-завод оза, кугыжа нэр-
гэн кутыркала. „Сар пашазэ-
ланат, крэсаньыкланат ок күл.
Ты сарым найар түшка кугы-
жа гына тўнгалыныт: нуно окса
дэчак гэмьн огыт тэрт. Нуны-
лан шэмэр ок күл, огыт чаманэ
огыт шотло. Тыгэ крэдалын

ышкэнан изанам, ачанам гына
арам пуштэдэна: Шкэнан. ил-
ышлан шкэ оза лийман. Ку-
гыжан сарым пытараш! Кугыжа,
капиталист, помэшкык ваштарэш
сарым тарватэн властыым шкэ-
нан кидыш нагаш күлэш „ма-
нын мэмнам туныкта. Натальэ
ала тидэ сар пыта шонэм. Ти-
дэ шучко сар вашталтмым ву-
чэм...

Натальэ, кызыт пэш йёсла-
нэн илэда вэт?.. Окса шотышто
пэш чудё—уло дыр? Йозакым
ожысо сэмынак шыгрэмдат мо?
кок эргэм дэн ик изи ўдырэм
таза улы-ыт? Нуным мыйын
миймэш кузэгынат пукшэн аш-
наш төчө...

Тыйын йоралтымэ марийэт
Фани Тмапи. 1914 мй. нояб-
брын 12-шэ числа.

Тидэ писмам кугызажын йол-
ташыжэ ранитлалтын толшо
Эчан лудын шинчымэ годым
Марйан шинча вўдшө чыпчэн
шинчыш. Вара Эчанлан чон
йёсыжэ дэнэ Эчанлан ойлаш
тўнгальэ.

Пэшак орлыкын илэна.
Окса укэ. Йозак кугу. Йоза-
кым тўлэн кэртдымэмлан пы-
тартыш ушкалэм вўдэн лук-
тыч! . . . . .

* * *

... Жап-жапым поктыш.
1920 ий шу. 6 ий годсэк ву-
чэн шогымо марийжэ кужу

шиньэлым чийэн, котомгам сакалэн шочмо суртышкыжо толын пурыш. Пэнгыдын ондалын кумыл дэнэ марийжым ваш лий. Күшкын, вучэн шогышо ўдыр дэн эргышт ачашт дэкэ кэршалтыч...

„Йэшэм-влак, тошто кугыжам сўмыралын шуэн, капиталист дэн помэшык кашакым— тушман тўшкам пытарэн, властыым шкэ кидышкына нална, Совет властыым ыштышна, Власть мэмнан кидыштына. Ындэ мэ шэмэр-влак ышкэ аза улна. Эрыкилыштэ мөштэн илаш тўнгална“—манын марийжэ куанэн каласыш...

* * *

Колхоз организоваймаштэ да колхоз пашаштэ Тмапий уло вийжэ дэнэ пашам ыштыш. Кулак ваштарэш күлэш отпорым пуэн шогыш... Колхоз пашам виктараш тўнгалмыжэ годым кулак кашак пуштыч... Майра тулыкэш кодо... Колхоз пашаштэ тыршышэ ўшан пошкудо йолташышт, ватыжэ, комсомолэц эргыжэ — М и к а л

тўнгал кодымо пашажым виктарэн, кулак ваштарэш кучэдалыч... Комсомолэц Микал эргыжэ кызыт йал советым вуйлата. Тудо ачажэ сэмынак совет пашаштэ тырша. Вийан, мөштэн паша ыштымыжэ дэн йал совет пашажэ моло йал совет дэч ончылно кайа.

Ик ўдыржэ Мэдтэхникумыштэ изи эргыжэ пэлэ кыдалаш школышто тунэмэш. Нунат ачашт сэмынак тунэммаштэ качэствэ вэрч, отлично, сай отмэткэ, дисциплинэ чыла пашаштат образцово вэрч кучэдалыт.

Майрат тунэмдымэ ыльэ. Ликпунтым тунэмыжэ дэн лудын, сэрэн мөштымашкэ шу. Жапшэ улмо годым газетым, журналым лудэш. Радиом коллыштэш, культурым нёлтышашлан шинчымашыжым шара. Колхозышто пашам сайышта. Тэни 255 кэчэдарым лштыш. Киндыжэ утыж дэнэ уло. Кызыт колхоз вуйлатышэ ушкалым кнага почэш образцово мөштэн ончымыланжэ чыла колхозник-влак мөктат. Садланак Октябрь пайрам лүмэш 250 тэнгэйаш пёлбкым нальэ.

К. Корьяков

Какшан воктэнсэ ўдыр.

Школ гыч Анукмыт дэк пэл шагат утларак кайаш күлэш. Тугэ гынат, Владимир тушко кажнэ кэчын коштэш. Урэм дэн, корэмла да тошкэмла коч тудо пүнчө онга дэн лэвэдмэ у пёртыш мийэн, йатыр йўд маркэ Анук дэн жапым эртара.

Шўлыкан тылызэ Какшан вўдым мўндырғө волгалтара. Тымык пагыт пўртысым кумдан солалтэн. Тўнба ласка омо дэн мала. Анук дэн Владимир гына ласка омыштым шыма ой дэн вапталтэныт. Тидэ жапыштэ нуным йўратымэ ой авалтэн налын.

Тўнба чыла ужэш, чыла колэш. Анук дэн Владимирын кэлшэн илмыштымат йатыр йэн палэныт, адак манэш-манэшат шарлэн. Иктышт — „Владимир Анукым марланналэш“—маныт, вэсышт — „арам вэлэ жапым йомдарат“—манын шкэ сэмынышт лончылат. Йолташ ўдырышт йодмо гоным Анук вошттылалын тыгэ пэлэшта:

—Вара марлан кайаш ок лиймо?—Качыжэ начарак огылыс!

Чын, ўдыр-влакат Владимир моктыдэ огыт чытэ. Тудым от мокто гын, кѳм вара моктэт. Тудын шыма лыжга ўпшѳ, ныжылгэ капкылжэ кэч кѳн шинчашкат пэрна. Шкэнжым шот дэн кучымыжат, лывыргэ кѳйыш шоктышыжат шуко ўдырын чоныштым йўлата.

—Овроси кува гына ужмыж йѳда Анукым шылталэн ойла:

—Ўдырэм, тый йонгылыш корныш возынат. Тый тудлан—йорга пийлан нимонарат ит ўшанэ

Икана Овроси кува Ануклан шкэ илышыжым шарналтэн ойлыш:

—Анук, Анук мыйымат рвэзэм гоным йўратэныт. Мыйым йўратышэ-влак Владимир гай огытыл ильэ. нунэ простой ильыч. Мэмнан кэлшымашнат шкэнан чон сэмын эрта ильэ. Шкэ илышыштэм йатыр йэнгим ужынам, палэнам. Тугэ гынат, Владимир гай йэнгим, шкэ кѳргыжым лэвэд коштышым мый ужын омыл. Тудлан ик пырчат ом ўшанэ. Тый, Анук, шкэндычим шэкланэ...

Ик жап Анук шонэн шога. Вара Овроси кувам бндалын йосынак пелэшта:

—Кувай, тудо сай йэн. Ушан йэн, туныктышылан шога. Тудо мыйымат грамотлан туныкта. Мый тудым чон пытэн йоратэм...

Лөвэ мардэж шонэн шогышо кок йэнын шүргыштым шыман мушкэш. Йал вэлым чарга йўкан ала могай кайык „кэртам“ маншыла мура. Тудын йўкшө коклаш пурэн Анук шкэ ойжым шуйыш:

—Кувай, тый арам тудым вурсэт. Владимир толмо годым тый мындэкэм фэрмыш мийэн, тудын дэн кутырэн ончо.

—Укэ, ўдырэм мый тудлан нимомат ом ўшанэ...

—Кувай тый мий. Мый тыланэт тэвэ. „Гарибальдын йоратымыжэ“ лўман онгай кнагам лудын пуэм. Пэш сылнэ кнага. Лудмо годым шўмэт чытыраш тўналэш.

Овроси шонго шинчаж дэн ончалын, йўкшым рвэзэ йэнгла вашталтэн Анукым руал пуыш:

—Тидэ начар. Сай кнагам лудмо годым шўм нигунамат чытырман огыл. Шўм ворын, жуликын вэлэ чытыра, сай йэннын нигунамат ок чытырэ.

Шонго кува дэн ўдыр йал мучаш вэлышкыла лупшалтыч. Ошкылмо лугычат шонго вуй шкэ муржымак мурэн кайа.

—Анук тыланэт тыгай качэ

ок кўл. Тудо тыйынлык огыл Тый кугын тунэмшэ отыл гынат, йандар ушан улат. Шкэ уш-акылэт дэн тый тудын дэч йатыр ончылно улат. Уш дэн науко иктэ огыл. Владимир шкэ ушыж дэн тыйын почэшэт шуйын ок кэрт. Тудо вуйжым одэколон дэн мушкэш...

Анук онжым ончыкыла кадыртэн, пэнгыдэ йўк дэн шонгылан вашмутын пуыш:

—Укэ, тый йонгылыш умлэт. Тудо пэш сай йэн. Мый тудым дэч дробымат тунэмынам, вашкэ процэнтымат палэн шуктэм. Кызыт фэрмыштэ счэтоводство пашамат шкэак виктарэм. Тачак счэтоводлан шогал кэртам, Тидэ чылажат Владимирын нашажэ.

Шонгылан тидэ шыш кэлшэ ала мо. Тўрвыжым шумат кэчэ вэлышкыла важык ыштэн ушша кўргыштыжэ ала мом кэчкыжын ошкылэш.

Ик пўрт дэк шуыч. Тушто ныл ўдрамаш пистэ бочкыштэ ўйым шўшкын шинчат. Нугыдо лай (ўмбал) койын-койын он тўсан йандар ўйыш савырна. Шола вэл лукышто ший сакалышан ўдыр шўшмө ўй гыч вўдым ойыра.

Овроси пўртыш пурэн шогалшыш, йумо пусакым ончыштэн. Тушто йумо онга олмэш тўрлө портрэт да вольык ашнымэ нэргэн плакат-влак кэчат. Шыды-

жә ләктә гынат, Овросиик мутымат шыш пәләштә, тудын олмәш йөсыпрак шүлалтән шүвалын гына колтыш.

Шотгын шинчашкыжә фәрмы үй пәрныш.

—Үйжө, үйжө монар шуко.

—Шкә йолжо дән тошкыштын йыр ончылтәш. Вара Анук вәлыш савырнән йодо:

—Тый тыштә эн кугу начальник улат мо?

—Мый фәрмым май годсәк вуйлатәм. Тидә кугу паша, озанлыкланат, кугыжанышланат кугын пайдам пуа. Пашажым гына начарракын ыштәна. Тәвә тидә йамдылымә үй гыч мә кугыжанышлан пушашым чыла тәмәна, өрдыжыш ужаләна, шкаланнат кодәш. Тидә—сәпаратыр. Кувай, тый сәпаратырым ужын отыл вәт.

Анук. Альфа-Лавалын кид кучәмжым кучән пөртыктыш. Сәпаратыр пачәмын пыжаш гай шургаш тунгальә. Шотго шинчажым чымән Овроси машина пәш тураң онча.

Жап изиш эртымәк Анук кнагам лудаш тунгальә. Тудын кидыштыжә „Гарибальдын йөратымыжә“ огыл, Поповын политграмотыжә.

—Тидә кнага сай, шүмым окчытырыктә.

—Тидым Владимир пуән.

Владимирын кнагажә манмым колын Овроси шыдәшкыш: Вуй-

жым рүзалтән Анукым ончалә.

—Тыштә Алик нәргән ончыктымә мо?

—Укә, тидә политик нәргән кнага.

—Тугә гын, тидат сай гнага огыл. Кнагаштә Алик дән Арслан нәргән возымо гын вәлә онгай. Арслан дән Алик коктын пәш йөратән иләнйт. Тидә пәш ожно лийын. Тунам мыйат, тыйат, тыйын коватат әшә шочын огытыл илә. Тудо жапыштә Озаныш йолын коштыныт, Саратовгыч Шочнчараш арбузым орваш онтән шушшыктәныт. Какшан әгәрыштә вүдат тунам пәш йандар ылә. Акманай пастухын ушкәл-влаклан куштүмо мурым шийалтыш дән шоктымыжо годым кол-влак вүдышгө куштән иләнйт. Тәвә тидын нәргән мыланәм кувавайәм ойлән. Тунамсә пожар годым пүнчо вәлә огыл, вожпат, мландыжат йүлән. Мландә үмбалнә кугу бунт лийәдән. Тидым йондал бунт маныныт. Руш кугу кугыжа кәжнә марий дәч кок шүдө мужыр йондалым кугыжанышлан пуаш ыштән. Адак Москош шумәш корно воктән мөнгым шогалтылаш поктән. Вара тидә мөнгә вуйыш йондал-влакым крәндыл сәмын кәрәдән сәкалаш күштән. Тунам мәннан Чиркыштә Арслан илән. Тудын чолга чонжо дәч да кугу вийжә дәч мола нимоат укә улман. Ту-

до кугыжалан йондал ышташ кэлшэн огыл, шийалтышым кидышкыжә налын, муро дән калыкым ұжаш, шкә чонжым лұштараш ләктын кайән. Тудын почәш молат кайәнйт. Марий калык пудыранымым шычланда раш кугыжан ұшан йәнжә Алик лұман ұдыржә дән толын улмаш. Алик тыйдәчәтат мотор ұдыр илбә, капшат тыйдәчәт күкшырак улмаш, мурым гына тыйдәчәт начарракын мурән.

— Кувай молан йондалжым сакалаш күләш улмаш?

— Кугыжа корнәш ынжә йоманын тыгә ышташ күлын. Адак кажнә йондалыш пүштә ложашым, шұлбым да куд йондал коч мұ пүрә түйсым сакаш күшталтын. Арсланын участкыжә изи какшан гыч күгү какшаныш шумәш улмаш. Тыштә тудо нимомат ыштән огыл. Кугыжа йамдылымә корно дән чийалтымә орваш шинчын толын. Кажнә түйсә гыч пүрым подыл әртән. Марий-влакын тыгай сай пүрым шолтән моштымыштан тудо орын. Кугү Какшаныш шумәк вучыдымо пащам ужын: чодраштә корно йамдылымә огыл, йондалат укә, түйсә пүрат ұпшалт ок кәчә, имышлан пүкшаш шұлбат укә. Кугыжа шыдын йодын:

— Мо шот дән тыштә Озан корно күрдын?

Марий поян-влак: „тудо,

Чирки йалышкә Арслан титакан манын кугыжан ончылно шкәныштым утараш тәчәныт. Кугыжа шыдәшкән: Арсланым илышнык күчән көвдаш күштән. Арсланым кучаш калык йырваш шаланән. Тидә жапыштә Арслан тумо пундыш йымач йышт ончән шинчән. Укә, Арсланым садак муын шышт кәрт. Тунам кугыжа йатыр йәнғым кырыш. Шкә шогалтымә йәнғын сангажым тойа дән пәрән күрлбә, тудо жапыштак тудын Алик лұман ұдыржым шыматән онча. Кугыжа тудын моторлыкшылан орын. Йүшә гай лийын. Кугыжа Алиглан ойла:

— Тый мыланәм Озагыш шумәш корным ончыкто. Вара ватәм тыланәт прислугылан пуәм, тыйжым марлан налам. Албә Арсланым му, тудо мыланәм корным Озагыш шумәш ончыктыжо. Ужамат, Арслан пәш виһан йәг.

Кугыжан мутым колын Алик воштыл вәлә шога. Кугыжалан воштылмаш шыш кәлшә, шыдыжым лүкто. Аликым күгү тойа дән пәрән колтынәжә илбә. Алик ордын коранын шкәнжым утарыш.

— Мый тындәчәт ом лүд, йоралташат ом тунгал, марланат ом кайә. Шүшпык сәмын йонгалтаршә мурзышлан вәлә марлан кайәм. Тәзә колат, күзә мурогыч шокта?

Чынак, сылнэ мур Какшан вүд
воктэн шэргылтэ. Кэнэта куго
пундыш йымач ош кудыр ўпан
йэнг лэктын шогальэ. Тыйын
Владимирэтын вуйжо тугай мо,
тудын вуй огыл, көршэк вэлэ
вэт. Шинчажат шүдырла сөрас-
тарэн онча ильэ манэш. Мурал-
тэн колта ильэ гын, пушэнгат
лүнгалт вэлэ кодэш. Тудо ку-
гыжа дэк мийыш, шийалтыш дэн
куштымо мурым шокталтыш.
Алик тудын дэк мийэн вуйжым
савалтыш:

— Арслан, тыйын чонэтым
мурэм дэн куандарэм. Мэ патыр
йэнг улна. Сандэнэ шиял шкэ
мэмнан дэк толэш...

Арслан изи пүнчым кучэн рэвэ
гай шушын лукто. Шкэ шыдэ
кугыжалаан ойла:

— Кугыжа, тидым кучо. Йон-
дал ыштэн гын, мый ом мошто.
Тидлан мыйын копам лопка да
шарням күжгө. Мый тыланэт
ик кугу йондалым гына тоды-
нам. Тудым кондэн шым кэрт,
имньэ дэн кондынэм ильэ да
имньын шылыжшэ тодылто.
Күштэт гын, мый тудо йонда-
лыш орва тыртышым пыжык-
тэм да плот сэмын мачтым шо-
талтэм. Вара тыланэт корнат ок
күл, йондалыш шынчын какшан
дэн вигок Озаныш мийэн түк-
нэт.

Кугыжа тидым игылтылан
шотлыш, ошэм кайыш, вара Арс-
ланлан ойла:

— Тый от шойышт гын, мый
тыйым шкэ йэнгэмым ыштэм,
вара йондал кнъазыш савырэм.
Колмэкэт паматник олмэшэт
чойн дэн йондалым вэлэн шын-
дэм. Тидлан тый шкэ йоратымэ
ўдырэтым пу, а мый тыланэт
модашшонго кувайэм пуэм. Чын
тудо пуйдымө, тугэ гынат, тудын
капкылжэ сылнэ, начар ужэш,
да пылышыжэ писэ. Ик йолжо
тугын, тыдэ нимат огыл, мэм-
нан суртышто тыгак пуйралтын.

Арслан ойла:

— Кугыжа, тый тыштэ шин-
чэ, мый тыйын имньэт дэнэ йон-
далым кондаш кайэна.

Эрлашыжым ныл имньым
кычкэн йондалым кондэн шук-
тыш.

— Шич кугыжа кайэ, йон-
дал дэнэ. Кузэ шонэт тугэ ку-
далышт. Шонэт мландэ лүмбач
кудал, шонэт вүд дэн кайэ. Йо-
ратымэ ўдырэм гын, нигунамат
тыланэт ом пу. Тыйым сөрба-
лашат ом тўнал, тыйын ончы-
кэт сукэнат ом шич. Шкэ пи-
йалэм шкэак налам, тылэчэт ом
йод. Мыйын нэргэнэм тый мон-
до. Йондалан да мў пўрө йу-
мэтлан марий калыклан оксам
тўлэн кодо.

Тугай мутым колын кугыжа
кагаргэн шинчэ. Шкэ йэнгышт-
лан чумыргаш күштыш, Арсла-
ным пыгараш приказым пуыш:

— Тудын чыла йыжынжым

тодынтса, тидын дэн тудо ўнышырак лийжэ!

Ик монар жап гыч Арслан ўмбаак шуко товар, шовын пэрнышт. Кидшэ, йолжо тодышталтэ, вуйжо посна ойырлэн возо. Чыла йондалыш погэн оптэн вўдыш шуышт, почэшыжэ вуйжым колтышт. Алик уштымо гай лийын йондал почэш вўдыш тёрштыш. (Мучашыжэ лийэш).

Анук шонгым шовыржо гыч аркын шушылыо:

— Кувай айда, мый тыланэт вэс йомакым, ушкал нэргэн ой-лэм, шкэ шинчатланак ончык-тэм.

Йандар, ару вўташтэ ушкал-влак куанышыла койын шогат. Кажнэ ушкаллан посна вэр ыш-тымэ.

Нинэ кён ушкалышт?—шонго йодо.

— Мэмнан колхозысо фэрмын.—Анук вашмутым пуыш.

Ушкал лўштышб-злак лўш-тымэ шўрыштым ўстэл дэк кон-дэн висашкэ опталыт. Монар шўр лўштымым Анук шкэ тэт-радбышкыжэ сэраш тўнгальа.

Овроси ик жап кок могоырыш пёртышт шогылто. Шонго шин-чажэ йыр ончыштэш, Чурийжат ёрмалгымэ гай лийын. Вара Анук дэк мийэн пэлэштыш.

— Вот тидыжэ зря паша. Шўр туш, альэ шурно огыл вэт. Молан тудым вискалшыжэ.

Анук шонгылан умландара.

— Ушкал дэч шуко шўрым да пайдам налпаш вэрч шўрым нигузэат висыдэ ок лий. Шўр-пумым ончэн ушкаллан нормым пуман. Кажнэ кум крэмга шўр-лийашлан ик крэмга нарэ ви-йан курго кўлэш. Тэвэ тидэ шот-кажнэ ушкаллан кап нэлытшым да шўр пумыжым ончэн нормым ыштэна. Нормо дэч посна пук-шымо годым ушкаллан альэ ша-гал, альэ утыж дэн курго пуал-тэш. Утыж дэн пумаш годым ушкал ёрдаш тўнгалэш, шўр ол-мэш койам пога, шагал пукшы-мо годым кургышто шўр лийаш-ситышэ кочкыш наста ок лий.

— Анук, кувэч тый тынар шуко шинчэт?

— Тидын нэргэн тока Влади-мир изи гына кнагам пуэн ильэ-Тушто чыла раш возымо. Адак шукэртэ огыл районысо агроном йатыр туныктэн кодыш.

Шонго куван шинчаш кор-мушко пэрныш.

— Тидыжэ молан?—тудо рэ-шэтган кормушкыш ончэн Анук дэч йодо.

— Кургым арам локтылаш огыллан. Йол йымакэ кургым кышкымэ годым курго тошкал-тэш, олым гыч, альэ шудо гыч эн сай ужаш курго пудыргылын тэрысыш йога.

Ушкалым лўштэн пытармэк Анук дэн Овроси прэзэ вўташ пурышт. Йандар олым вакшман кўварыштэ, пу дэн ыштымэ рэ-

шэткэ коклаштэ, кажныжэ посна-посна 28 прэзэ-влак шогат. Пунышт йандар, йылгыжыт, вэлэ. Шинча ончалтышышт вэсэлэ. Ончэн куанэт.

Овроси шочынат тыгай йандар прэзэ-влакым ужын огыл. Шонго шинчаж дэнэ чыла прэзым ончэн нальэ. Чыланат икгай атэ гыч шөрым йўын шогат.

— Молан ава чизыжым огыда шўншыкто йара шөрым вэлэ йўктэдас?— Оврос брын йодо.

Анук шыр воштыльалэ. Шара шинчаж дэн Овросим ончалэ, вара ныжылгын ойлаш тўнгальэ:

Ава йымалнэ кушшо прэзэ, нигунамат сай ушкал ок лий. Тудо шагал шөрым кочкын начарэштэш, альэ шуко кочкын лочэштэш. Тыгэ посна ашнымэ годым прэзым нормо почэш пукшэна, тидлан вэрч прэзыжымат шочмэк вигок висэна, кызытат жапын-жапын висэна. Прэзым аваж дэч посна ашнымэ годым йандарлыкым пэш чот эскэраш күлэш. Курго альэ вўта көргө, вўд лавран лийэш гын, сай прэзым кушташ шоныманат огыл.

Ушкал лўштышө-влак шөр атыштым мушкэдэн пытармэк шөрым йў ыштымэ вэрыш нынгайышт. Прэзэ ончышо Оклийат прэзэ дэк коштмо шовыржым күлэш кодэн, лэктын кайыш. Анук дэг Овроси гына изи ўстэл төршито мутланэн шогат.

Таум ыштэн Овроси кайаш тўнгальэ. Анук тудым чарыш.

— Кувай, мый чынжэ дэнак Владимирлан марлан кайэм. Сўанышкэ тыйымат ўжам. Тый Бўбновым от палэ? Бўбнов калык туныктымэ пашан комисаржэ. Мый тудлан письмам возэнам. Колыштат мо, лудын цуэм.

Анук күсэнжэ гыч конвэртан письмам лукто, вара лудаш тўнгальэ:

Пагалымэ Бўбнов йолташ!

Тый мыйым от палэ. Мый пэш мўндўрнө—Марий кундэм, Оршанкэ район, Чирки йалыштэ илэм. Мэмнан йал Изи Какшагэ сэр воктэнак шинча. Мыйын лўмэм Анук, фамильэмжэ—Кузнэцова. Бўбнов йолташ, мый тыйым шукэрсэк шинчэм. Мый тунэмдымэ ўдыр илым. Вара ликпунтышто „Бўбнов“ шомакым пэрвой кана сэрышым. Тыгэ 1930 ийыштэ лудаш-возаш тўнгальым. Кызыт мый Чирки йалын пагалымэ ўдыржө улам. Пасу пашаштэ ыштымэм годым эрэ ударницэ илым, кызыт фермым вуйлатэм. Тугэ гынат, мыйэ ончыкыжым тунэмаш шонэм. Кызыт йара жапым эрэак тунэмаштэ эртарэм.

Мэмнан колхоз чот пэнгыдымын, илыш ончык кайэн. Чылат мэмнан ситышын уло.

Партийлан тау.

Анук.

В У Й Л Ы М А Ш

1. Шурцо лэқтышым да вольык ончымо нашам сайэм-
дэна 2
2. Осмин Йыван. Тошто гыч 5
3. А. Йандулин. Сай прэзым куштымаш 9
4. Коростина У. Ушкал фэрмыштэ арулык дэн порадок . 12
5. Ёмаштэ прэзэ дэна, тэний 250 тэггэ дэна пёлёклатын 13
6. Фил. Дудоров. Какшан воектэнсэ ұдыр (Ал. Йандушын
молэмдэн кусарымыжэ) 16

Рэдактыр **Сидоркина**. Тэхрэдактыр **Николаева**.
Погаш 1934 ий 25/ХН, печатыш 1935 ий 5/1 пумо.
Кагаз кугыт 72×105¹/₁₆, 1¹/₂лэч.лист. Листыштэ 29,000 знак.
Мароблит № 330. Заказ № 92. Тираж 300 экз.

МарГИЗ-ын 1-й типографийжэ, Йошкар-Ола, Совет урэм 56.

У И
УН
УБ

Акшэ 50 ыр.

Ўдрамаш-влан!

„Марий Ўдрамаш“ журнал-
лан подписным 1935 ий-
лан уэмдыза, тудым калык
коклашкэ шарыза.

„Марий Ўдрамаш“ журнал
тылызылан ик кана лэктэш

„Марий Ўдрамаш“ журналын акшэ:

Ик ийлан (12 тылызэ)	6 т. 00 ыр.
Пэл ийлан (6 тылызэ)	3 т. 00 ыр.
Кум тылызылан	1 т. 50 ыр.
Ик тылызылан	0 т. 50 ыр.

**Подписным почтышто, посна коштышто-
влан дэн ыштыман.**

ИЧВ. № 42

Адрес: Йошкар-Ола, Совет урэм, 60. „Марий Ўдрамаш“ редакцэ.